

Z práce J. V. Stalina „Ekonomické problémy socialismu v SSSR“.

Otázka charakteru ekonomických zákonů za socialismu.

(I. kapitola „Poznámek k ekonomickým otázkám, souvisejícím s listopadovou diskusí v roce 1951“.)

Někteří soudruzi popírají objektivní charakter vědeckých zákonů, zejména zákonů politické ekonomie za socialismu. Popírají, že zákony politické ekonomie odrážejí zákonitosti procesů, které se dějí nezávisle na vůli lidí. Mají zato, že vzhledem k zvláštní úloze, kterou dějiny svěřily sovětskému státu, sovětský stát a jeho vedoucí činitelé mohou zrušit existující zákony politické ekonomie, mohou »zformovat« nové zákony, »vytvořit« nové zákony.

Tito soudruzi se hluboce mýlí. Zřejmě směšují vědecké zákony, které odrážejí objektivní procesy v přírodě nebo společnosti a probíhají nezávisle na vůli lidí, se zákony, které vydávají vlády a které jsou vytvářeny z vůle lidí a mají pouze právní platnost. Směšovat je však nikterak nelze.

Marxismus chápe vědecké zákony — ať už jde o zákony přírodních věd nebo o zákony politické ekonomie — jako odraz objektivních procesů, probíhajících nezávisle na vůli lidí. Lidé mohou objevit tyto zákony, poznat je, prostudovat je, přihlížet k nim při svém jednání, využívat jich v zájmu společnosti, nemohou je však změnit nebo zrušit. Tím spíše nemohou zformovat nebo vytvářet nové vědecké zákony.

Znamená to snad, že na příklad výsledky působení zákonů přírody, výsledky působení přírodních sil vůbec jsou naprosto neodvratné, že ničivé působení přírodních sil vždy a všude probíhá s živelnou, neúprosnou silou, na niž nemohou lidé působit? Nikoli, neznamená. Vyloučíme-li astronomické, geologické a některé jiné analogické procesy, jež lidé, i když poznali zákony jejich vývoje, jsou vskutku bezmocni ovlivňovat, tu v mnoha jiných případech nejsou lidé zdaleka bezmocni, pokud jde o možnost ovlivňovat přírodní procesy. Ve všech takových případech mohou lidé, když zákony přírody poznali, když s nimi počítají a opírají se o ně, když je dovedně uplatňují a využívají jich, omezit sféru jejich působení, dát ničivým přírodním silám jiný směr, obrátit ničivé přírodní síly ve prospěch společnosti.

Vezměme jeden z četných příkladů. V nejstarších dobách se rozvodnění velkých řek, povodně a jimi způsobovaná zkáza obydlí a osevů považovaly za neodvratnou pohromu, proti níž byli lidé bezmocni. Avšak postupem doby, s rozvojem lidských znalostí, když se lidé naučili budovat přehrady a vodní elektrárny, se ukázalo, že je možno uchránit společnost před pohromami povodní, které se dříve zdály neodvratné. A nejen to, lidé se naučili krotit ničivé přírodní síly, tak říkajíc osedlat je, obrátit sílu vody ve prospěch společnosti a využít ji k zavlažování polí, k získávání energie.

Znamená to snad, že tím lidé zrušili zákony přírody, vědecké zákony, že vytvořili nové zákony přírody, nové vědecké zákony? Nikoliv, neznamená. Jde o to, že celý tento postup odvracení účinků ničivých sil vody a jejich využívání v zájmu společnosti probíhá, aniž se jakkoliv porušují, mění nebo ruší vědecké zákony, aniž se vytvářejí nové vědecké zákony. Naopak, celý tento postup se uskutečňuje přesně na základě zákonů přírody, vědeckých zákonů, neboť jakékoliv porušení zákonů přírody, sebelepší jejich porušení by vedlo jen k rozvrácení celé věci, k zmaření postupu.

Totéž je třeba říci o zákonech ekonomického vývoje, o zákonech politické ekonomie — ať už jde o období kapitalismu nebo o období socialismu. Zde, stejně jako v přírodních vědách, jsou zákony ekonomického vývoje zákony objektivními, odrážejícími procesy ekonomického vývoje, které se dějí nezávisle na vůli lidí. Lidé mohou objevit tyto zákony, poznat je, a opírajíce se o ně, využívat jich v zájmu společnosti,

dát jiný směr ničivému působení některých zákonů, omezit sféru jejich působení, dát průchod jiným zákonům, které si razí cestu, nemohou však tyto zákony zrušit, nebo vytvořit nové ekonomické zákony.

Jednou ze zvláštností politické ekonomie je, že její zákony, na rozdíl od zákonů přírodních věd, nepůsobí trvale, že tyto zákony, alespoň většina z nich, působí po určité historické období a pak ustupují novým zákonům. Avšak tyto zákony nejsou ničeny, nýbrž ztrácejí působnost na základě nových ekonomických podmínek a odcházejí se scény, aby ustoupily novým zákonům, které nejsou vytvářeny vůlí lidí, nýbrž které vznikají na základě nových ekonomických podmínek.

Někteří se odvolávají na Engelsova »Anti-Dühringa«, na Engelsovu poučku, že s likvidací kapitalismu a zespolečenštěním výrobních prostředků si lidé podrobí své výrobní prostředky, že se osvobodí z jařma sociálně ekonomických vztahů, že se stanou »pány« svého společenského života. Engels nazývá tuto svobodu »poznanou nutností«. A co může znamenat »poznaná nutnost«? To znamená, že lidé, až poznají objektivní zákony (»nutnost«), budou jich používat zcela uvědoměle v zájmu společnosti. Právě proto říká Engels tamtéž, že:

»Zákony jejich vlastního společenského konání, jež dosud stály proti nim jako cizí, je ovládající přírodní zákony, budou pak používány lidmi s plnou znalostí věcí, a tím podrobeny jejich panství.«

Jak je vidět, nemluví Engelsova poučka nikterak ve prospěch těch, kdož se domnívají, že je za socialismu možno zrušit existující ekonomické zákony a vytvořit nové. Naopak, poučka vyžaduje nikoli zrušení, nýbrž poznání ekonomických zákonů a jejich dovedné používání.

Někteří říkají, že ekonomické zákony mají živelný charakter, že působení těchto zákonů je neodvratné, že společnost je vůči nim bezmocná. To není správné. To je fetišisace zákonů, vzdávání se zákonům do otroctví. Je dokázáno, že společnost není vůči zákonům bezmocná, že společnost může, když ekonomické zákony poznala a opírá se o ně, omezit sféru jejich působení, využít jich v zájmu společnosti a »osedlat« je, jak je tomu u přírodních sil a jejich zákonů, jak je tomu v uvedeném příkladu s rozvodňováním velkých řek.

Někteří se odvolávají na zvláštní úlohu sovětské moci při vybudování socialismu, která jí prý dává možnost zrušit existující zákony ekonomického rozvoje a »zformovat« nové. To je rovněž nesprávné.

Zvláštní úlohu sovětské moci lze vysvětlit dvěma okolnostmi: za první tím, že sovětská moc musela nikoli nahradit jednu formu vykořisťování jinou formou, jak tomu bylo ve starých revolucích, nýbrž likvidovat jakékoli vykořisťování; za druhé tím, že v zemi neexistovaly žádné hotové zárodky socialistického hospodářství, a proto musela vytvořit takřka »z ničeho« nové, socialistické formy hospodářství.

Úkol nesporně obtížný a složitý, bez precedentu. Nicméně sovětská moc splnila tento úkol se ctí. Splnila jej však ne proto, že by snad byla zrušila existující ekonomické zákony a »zformovala« nové, nýbrž jediné proto, že se opírala o ekonomický zákon závazného souladu mezi výrobními vztahy a charakterem výrobních sil. Výrobní síly naší země, zejména v průmyslu, měly společenský charakter, kdežto forma vlastnictví byla soukromá, kapitalistická. Sovětská moc, opírajíc se o ekonomický zákon závazného souladu mezi výrobními vztahy a charakterem výrobních sil, zespolečenštila výrobní prostředky, učinila je vlastnictvím všeho lidu, a tím odstranila systém vykořisťování, vytvořila socialistické formy hospodářství. Kdyby nebylo tohoto zákona a kdyby se sovětská moc o něj neopírala, nebyla by dokázala splnit svůj úkol.

Ekonomický zákon závazného souladu mezi výrobními vztahy a charakterem výrobních sil si dávno razí cestu v kapitalistických zemích. Jestliže si dosud neprorazil cestu a nemůže-li volně působit, je tomu tak proto, že naráží na neobyčejně silný

odpor dožívajících sil společnosti. Zde se setkáváme s druhou zvláštností ekonomických zákonů. Na rozdíl od zákonů přírodovědeckých, kde objevení a použití nového zákona se uskutečňuje více méně hladce, naráží v ekonomické oblasti objevování a použití nového zákona, dotýkajícího se zájmů dožívajících sil společnosti, na neobyčejně silný odpor těchto sil. Je tedy zapotřebí síly, společenské síly, schopné překonat tento odpor. Taková síla se v naší zemi našla v podobě svazku dělnické třídy a rolnictva, tvořících zdrcující většinu společnosti. Taková síla se dosud nenašla v jiných, kapitalistických zemích. V tom tkví tajemství toho, proč se sovětské moci podařilo rozbít staré síly společnosti, a ekonomickému zákonu závazného souladu mezi výrobními vztahy a charakterem výrobních sil byl u nás dán plný průchod.

Někteří říkají, že nutnost plánovitého (proporcionálního) rozvoje národního hospodářství naší země dává sovětské moci možnost zrušit existující a vytvořit nové ekonomické zákony. To je naprosto nesprávné. Nelze směšovat naše roční a pětileté plány s objektivním ekonomickým zákonem plánovitého, proporcionálního rozvoje národního hospodářství. Zákon plánovitého rozvoje národního hospodářství vznikl jako protiváha k zákonu konkurence a anarchie výroby za kapitalismu. Vznikl na základě zespolečnění výrobních prostředků poté, když zákon konkurence a anarchie výroby pozbyl platnosti. Nabyl platnosti proto, že socialistické národní hospodářství je možno provozovat jen na základě ekonomického zákona plánovitého rozvoje národního hospodářství. To znamená, že zákon plánovitého rozvoje národního hospodářství dává našim plánovacím orgánům možnost správně plánovat společenskou výrobu. Avšak možnost nelze směšovat se skutečností. To jsou dvě rozdílné věci. Aby se tato možnost stala skutečností, je třeba prostudovat tento ekonomický zákon, je třeba si jej osvojit, je třeba naučit se jej používat s plnou znalostí věcí, je třeba sestavovat takové plány, které plně odrážejí požadavky tohoto zákona. Nelze říci, že naše roční a pětileté plány plně odrážejí požadavky tohoto ekonomického zákona.

Někteří říkají, že některé ekonomické zákony, které působí u nás za socialismu, mezi nimi i zákon hodnoty, jsou zákony »přetvořenými«, nebo dokonce »od základu přetvořenými« na základě plánovaného hospodářství. To je rovněž nesprávné. Nelze »přetvářet« zákony, a dokonce ne »od základu«. Kdyby je bylo možno přetvářet, tu by je bylo možno i zrušit, nahradit je jinými zákony. These o »přetváření« zákonů je přežitkem z nesprávné formulace o »zrušení« a »zformování« zákonů. Třebaže se formulace o přetváření ekonomických zákonů stala u nás už dávno běžnou, je nutno se jí vzdát v zájmu přesnosti. Je možno omezit sféru působení těch či oněch ekonomických zákonů, je možno zabránit jejich ničivému působení, jestliže tu ovšem je takové, nelze je však »přetvořit« nebo »zrušit«.

Jestliže se tedy mluví o podmanění přírodních sil nebo ekonomických sil, o »vládu« nad nimi atd., tu tím nemá být naprosto řečeno, že lidé mohou »zrušit« vědecké zákony nebo je »zformovat«. Naopak, tím je řečeno jen to, že lidé mohou objevit zákony, poznat je, ovládnout je, naučit se jich používat s plnou znalostí věcí, využívat jich v zájmu společnosti, a tak si je podmanit, dosáhnout nadvlády nad nimi.

Jsou tedy zákony politické ekonomie za socialismu zákony objektivními, odrážejícími zákonitost procesů ekonomického života, jež probíhají nezávisle na naší vůli. Lidé, popírající tuto thesi, popírají vlastně vědu, a popírajíce vědu, popírají tím i možnost jakéhokoli předvídání — popírají tudíž možnost řídit ekonomický život.

Někdo by mohl říci, že vše, co zde bylo řečeno, je správné a obecně známé, že v tom není nic nového, a že tedy nestojí za to ztrácet čas opakováním obecně známých pravd. Ovšem, není tu opravdu nic nového, bylo by však nesprávné se domnívat, že nestojí za to ztrácet čas opakováním některých pravd, jež jsou nám známy. Jde o to, že k nám, jako k vedoucímu jádru, přicházejí každý rok tisíce nových mladých kádrů, planou touhou pomoci nám, planou touhou projevit své schopnosti, nemají však

dostatečné marxistické vzdělání, neznají mnohé pravdy, které jsou nám dobře známy, a jsou nuceni tápat v temnotě. Jsou ohromeni kolosálními úspěchy sovětské moci, točí se jim hlava z neobyčejných úspěchů sovětského zřízení a začínají si představovat, že sovětská moc »vše zmůže«, že pro ni je »vše hračkou«, že může zrušit vědecké zákony, zformovat nové zákony. Co máme dělat s těmito soudruhy? Jak je vychovat v duchu marxismu-leninismu? Myslím, že soustavné opakování tak zvaných »obecně známých« pravd, jejich trpělivé vysvětlování je jedním z nejlepších prostředků marxistické výchovy těchto soudruhů.

Otázka odstranění protikladu mezi městem a vesnicí, mezi duševní a fysickou prací, jakož i otázka likvidace rozdílu mezi nimi.

(4. kapitola „Poznámek k ekonomickým otázkám, souvisejícím s listopadovou diskusí v roce 1951“.)

Tento nadpis se týká řady problémů, které se od sebe podstatně liší, shrnuji je však do jedné kapitoly nikoli proto, abych je navzájem směřoval, nýbrž výhradně pro stručnost výkladu.

Problém odstranění protikladu mezi městem a vesnicí, mezi průmyslem a zemědělstvím, je problém známý, dávno už vytyčený Marxem a Engelsem. Ekonomickým základem tohoto protikladu je vykořisťování vesnice městem, vyvlastňování rolnictva a zbídačování většiny vesnického obyvatelstva celým chodem vývoje průmyslu, obchodu a úvěrové soustavy za kapitalismu. Proto je třeba pohlížet na protiklad mezi městem a vesnicí za kapitalismu jako na protikladnost zájmů. Na této půdě vznikl nepřátelský poměr vesnice k městu a k »městským lidem« vůbec.

Není pochyby o tom, že s odstraněním kapitalismu a soustavy vykořisťování, s upevněním socialistického zřízení v naší zemi musela zmizet i protikladnost zájmů mezi městem a vesnicí, mezi průmyslem a zemědělstvím. Tak se také stalo. Obrovská pomoc, kterou našemu rolnictvu poskytovalo socialistické město, naše dělnická třída, při likvidaci statkářů a kulactva, upevnila půdu pro svazek dělnické třídy a rolnictva, a soustavné zásobování rolnictva a jeho kolchozů prvořadými traktory a jinými stroji přeměnilo svazek dělnické třídy a rolnictva v přátelství mezi nimi. Ovšem, dělníci a kolchozní rolnictvo tvoří přece jenom dvě třídy, jež se od sebe liší svým postavením. Avšak tento rozdíl nikterak neoslabuje jejich přátelství. Naopak jejich zájmy jdou po jedné společné linii, po linii upevňování socialistického zřízení a vítězství komunismu. Není proto divu, že po bývalé nedůvěře, a tím spíše po nenávisti vesnice k městu, nezůstalo ani stopy.

To vše znamená, že půda pro protiklad mezi městem a vesnicí, mezi průmyslem a zemědělstvím byla už likvidována naším nynějším socialistickým zřízením.

To ovšem neznamená, že odstranění protikladu mezi městem a vesnicí musí vést k »zániku velkých měst« (viz Engelsův »Anti-Dühring«). Velká města nejen nezaniknou, nýbrž objeví se ještě nová velká města jako střediska největšího růstu kultury, jako střediska nejen velkoprávního, nýbrž i zpracovávání zemědělských výrobků a mohutného rozvoje všech odvětví potravinářského průmyslu. Tato okolnost usnadní kulturní rozkvet země a povede k vyrovnání podmínek způsobu života ve městě a na vesnici.

Analogickou situaci máme s problémem odstranění protikladu mezi duševní a fysickou prací. Tento problém je rovněž problém známý, dávno vytyčený Marxem a Engelsem. Ekonomickým základem protikladu mezi duševní a fysickou prací je vykořisťování lidí fysicky pracujících představiteli duševní práce. Je všeobecně známa propast, která byla za kapitalismu mezi fysicky pracujícími v podnicích a vedoucím personálem. Je známo, že na základě této propasti se vyvíjel nepřátelský poměr dělníků k řediteli, k mistru, k inženýru a k jiným představitelům technického personálu jako

dostatečné marxistické vzdělání, neznají mnohé pravdy, které jsou nám dobře známy, a jsou nuceni tápat v temnotě. Jsou ohromeni kolosálními úspěchy sovětské moci, točí se jim hlava z neobyčejných úspěchů sovětského zřízení a začínají si představovat, že sovětská moc »vše zmůže«, že pro ni je »vše hračkou«, že může zrušit vědecké zákony, zformovat nové zákony. Co máme dělat s těmito soudruhy? Jak je vychovat v duchu marxismu-leninismu? Myslím, že soustavné opakování tak zvaných »obecně známých« pravd, jejich trpělivé vysvětlování je jedním z nejlepších prostředků marxistické výchovy těchto soudruhů.

Otázka odstranění protikladu mezi městem a vesnicí, mezi duševní a fysickou prací, jakož i otázka likvidace rozdílu mezi nimi.

(4. kapitola „Poznámek k ekonomickým otázkám, souvisejícím s listopadovou diskusí v roce 1951“.)

Tento nadpis se týká řady problémů, které se od sebe podstatně liší, shrnuji je však do jedné kapitoly nikoli proto, abych je navzájem směšoval, nýbrž výhradně pro stručnost výkladu.

Problém odstranění protikladu mezi městem a vesnicí, mezi průmyslem a zemědělstvím, je problém známý, dávno už vytyčený Marxem a Engelsem. Ekonomickým základem tohoto protikladu je vykořisťování vesnice městem, vyvlastňování rolnictva a zbídačování většiny vesnického obyvatelstva celým chodem vývoje průmyslu, obchodu a úvěrové soustavy za kapitalismu. Proto je třeba pohlížet na protiklad mezi městem a vesnicí za kapitalismu jako na protikladnost zájmů. Na této půdě vznikl nepřátelský poměr vesnice k městu a k »městským lidem« vůbec.

Není pochyby o tom, že s odstraněním kapitalismu a soustavy vykořisťování, s upevněním socialistického zřízení v naší zemi musela zmizet i protikladnost zájmů mezi městem a vesnicí, mezi průmyslem a zemědělstvím. Tak se také stalo. Obrovská pomoc, kterou našemu rolnictvu poskytovalo socialistické město, naše dělnická třída, při likvidaci statkářů a kulactva, upevnila půdu pro svazek dělnické třídy a rolnictva, a soustavné zásobování rolnictva a jeho kolchozů prvořadými traktory a jinými stroji přeměnilo svazek dělnické třídy a rolnictva v přátelství mezi nimi. Ovšem, dělníci a kolchozní rolnictvo tvoří přece jenom dvě třídy, jež se od sebe liší svým postavením. Avšak tento rozdíl nikterak neoslabuje jejich přátelství. Naopak jejich zájmy jdou po jedné společné linii, po linii upevňování socialistického zřízení a vítězství komunismu. Není proto divu, že po bývalé nedůvěře, a tím spíše po nenávisti vesnice k městu, nezůstalo ani stopy.

To vše znamená, že půda pro protiklad mezi městem a vesnicí, mezi průmyslem a zemědělstvím byla už likvidována naším nynějším socialistickým zřízením.

To ovšem neznamená, že odstranění protikladu mezi městem a vesnicí musí vést k »zániku velkých měst« (viz Engelsův »Anti-Dühring«). Velká města nejen nezaniknou, nýbrž objeví se ještě nová velká města jako střediska největšího růstu kultury, jako střediska nejen velkoprávního, nýbrž i zpracovávání zemědělských výrobků a mohutného rozvoje všech odvětví potravinářského průmyslu. Tato okolnost usnadní kulturní rozkvet země a povede k vyrovnání podmínek způsobu života ve městě a na vesnici.

Analogickou situaci máme s problémem odstranění protikladu mezi duševní a fysickou prací. Tento problém je rovněž problém známý, dávno vytyčený Marxem a Engelsem. Ekonomickým základem protikladu mezi duševní a fysickou prací je vykořisťování lidí fysicky pracujících představiteli duševní práce. Je všeobecně známa propast, která byla za kapitalismu mezi fysicky pracujícími v podnicích a vedoucím personálem. Je známo, že na základě této propasti se vyvíjel nepřátelský poměr dělníků k řediteli, k mistru, k inženýru a k jiným představitelům technického personálu jako

k jejich nepřítelům. Je pochopitelné, že s odstraněním kapitalismu a soustavy vykořisťování musela zmizet i protikladnost zájmů mezi fyzickou a duševní prací. A ta skutečně za našeho současného socialistického zřízení zmizela. Lidé fyzicky pracující a vedoucí personál nejsou dnes nepřáteli, nýbrž soudruhy-přáteli, členy jednotného výrobního kolektivu, kteří mají životní zájem na úspěšnosti a zlepšování výroby. Po bývalém nepřátelství mezi nimi nezůstalo ani stopy.

Naprosto jiného charakteru je problém vymizení rozdílu mezi městem (průmyslem) a vesnicí (zemědělstvím), mezi fyzickou a duševní prací. Tento problém klasikové marxismu nevytyčili. To je nový problém, vytyčený praxí našeho socialistického budování.

Není to problém uměle vytvořený, má pro nás nějaký praktický nebo theoretický význam? Nikoli, tento problém nelze považovat za uměle vytvořený. Naopak, je to pro nás nanejvýš závažný problém.

Jestliže vezmeme, na příklad, rozdíl mezi zemědělstvím a průmyslem, tento rozdíl tkví u nás nejen v tom, že se pracovní podmínky v zemědělství liší od pracovních podmínek v průmyslu, nýbrž především a hlavně v tom, že v průmyslu máme všelidové vlastnictví výrobních prostředků a vyrobené produkce, kdežto v zemědělství nemáme všelidové, nýbrž skupinové, kolchozní vlastnictví. Bylo už řečeno, že tato okolnost způsobuje udržení oběhu zboží, že teprve, až zmizí tento rozdíl mezi průmyslem a zemědělstvím, může zmizet zbožní výroba se všemi důsledky, jež z toho plynou. Nelze tedy popírat, že vymizení tohoto podstatného rozdílu mezi zemědělstvím a průmyslem musí mít pro nás prvořadý význam.

Totéž je třeba říci o problému odstranění podstatného rozdílu mezi prací duševní a prací fyzickou. Tento problém má pro nás rovněž prvořadý význam. Než nastal rozmach masového, socialistického soutěžení, s růstem průmyslu to u nás skřípalo a mnozí soudruzi kladli dokonce otázku zpomalení tempa rozvoje průmyslu. To lze vysvětlit hlavně tím, že kulturně technická úroveň dělníků byla příliš nízká a zůstávala daleko pozadu za úrovní technického personálu. Věc se však od základu změnila, když u nás nabylo socialistické soutěžení masového charakteru. Právě potom vykročil průmysl kupředu zrychleným tempem. Proč nabylo socialistické soutěžení masového charakteru? Protože se mezi dělníky našly celé skupiny soudruhů, kteří si nejen osvojili technické minimum, nýbrž šli dále, dosáhli úrovně technického personálu, začali opravovat techniky a inženýry, rozbíjet dosavadní normy jako zastaralé, zavádět nové normy, více odpovídající současnému stavu a pod. Co by bylo, kdyby nejen jednotlivé skupiny dělníků, nýbrž většina dělníků pozvedla svou kulturně technickou úroveň na úroveň inženýrsko-technického personálu? Náš průmysl by se pozvedl na výši nedosažitelnou pro průmysl jiných zemí. Nelze tedy popírat, že odstranění podstatného rozdílu mezi duševní a fyzickou prací zvýšením kulturně technické úrovně dělníků na úroveň technického personálu musí pro nás mít prvořadý význam.

Někteří soudruzi tvrdí, že časem zmizí nejen podstatný rozdíl mezi průmyslem a zemědělstvím, mezi fyzickou a duševní prací, nýbrž že zmizí rovněž jakýkoliv rozdíl mezi nimi. To není správné. Odstranění podstatného rozdílu mezi průmyslem a zemědělstvím nemůže vést k odstranění jakéhokoli rozdílu mezi nimi. Někjaký rozdíl, třeba i nepodstatný, rozhodně zůstane v důsledku rozdílnosti pracovních podmínek v průmyslu a v zemědělství. Dokonce ani v průmyslu, máme-li na zřeteli jeho rozličná odvětví, nejsou pracovní podmínky všude stejné: na příklad pracovní podmínky horníků se liší od pracovních podmínek dělníků mechanisované továrny na obuv, pracovní podmínky havířů rudných dolů se liší od pracovních podmínek strojírenských dělníků. Je-li toto pravda, tím spíše se musí udržet jistý rozdíl mezi průmyslem a zemědělstvím.

Totéž je třeba říci o rozdílu mezi prací duševní a prací fyzickou. Podstatný rozdíl mezi nimi, pokud se tím rozumí propast v kulturně technické úrovni, rozhodně vymizí.

Avšak nějaký rozdíl, třeba i nepodstatný, se přece jenom udrží, byť i jen proto, že pracovní podmínky vedoucího personálu podniků nejsou stejné jako pracovní podmínky dělníků.

Soudruzi, tvrdící opak, se patrně opírají o známou formulaci v některých mých projevech, kde se mluví o odstranění rozdílu mezi průmyslem a zemědělstvím, mezi duševní a fyzickou prací aniž se připomíná, že tu jde o odstranění podstatného, a nikoliv jakéhokoliv rozdílu. Soudruzi právě takto pochopili mou formulaci, neboť předpokládali, že znamená odstranění jakéhokoliv rozdílu. To však znamená, že tato formulace byla nepřesná, neuspokojivá. Je nutno ji zavrhnout a nahradit jinou formulací, která mluví o odstranění podstatných rozdílů a zachování nepodstatných rozdílů mezi průmyslem a zemědělstvím, mezi duševní a fyzickou prací.

Mezinárodní význam Marxistické učebnice politické ekonomie.

(9. kapitola „Poznámek k ekonomickým otázkám, souvisejícím s listopadovou diskusí v roce 1951“.)

Myslím, že soudruzi neberou v úvahu plný význam marxistické učebnice politické ekonomie. Učebnice je potřebná nejen pro naši sovětskou mládež. Je zvláště potřebná pro komunisty všech zemí a pro lidi sympatisující s komunisty. Naši zahraniční soudruzi chtějí vědět, jak jsme se vymanili z kapitalistické poroby, jak jsme přetvořili hospodářství země v duchu socialismu, jak jsme dosáhli družby s rolnictvem, jak jsme dosáhli toho, že naše ještě nedávno nuzná a slabá země se přeměnila v zemi bohatou a mocnou, co jsou to kolchozy, proč, přestože jsme zespolečnili výrobní prostředky, nelikvidujeme zbožní výrobu, peníze, obchod atd. Chtějí vědět všechno to a mnohé jiné nikoliv z pouhé zvědavosti, nýbrž proto, aby se od nás učili a využívali našich zkušeností pro svou zemi. Vydání dobré marxistické učebnice politické ekonomie má proto nejen vnitropolitický, nýbrž i veliký mezinárodní význam.

Je tudíž zapotřebí učebnice, která by mohla být příruční knihou pro revoluční mládež nejen uvnitř země, nýbrž i za hranicemi. Nemá být příliš objemná, protože příliš objemná učebnice nemůže být příruční knihou a je těžko ji prostudovat, zvládnout. Musí však obsahovat všechno základní týkající se jak ekonomiky naší země, tak i ekonomiky kapitalismu a koloniální soustavy.

Někteří soudruzi v diskusi navrhovali, aby do učebnice byly zařazeny četné nové kapitoly — dějepisci o dějinách, politikové o politice, filosofové o filosofii, ekonomové o ekonomii. To by však vedlo k tomu, že by se učebnice rozrostla do nesmírných rozměrů. To ovšem nelze připustit. Učebnice používá historické metody k ilustraci problémů politické ekonomie, to však ještě neznamená, že máme proměnit učebnici politické ekonomie v dějiny hospodářských vztahů.

Potřebujeme učebnici o 500, maximálně 600 stránkách, ne větší. To bude příruční kniha marxistické politické ekonomie, pěkný dar mladým komunistům všech zemí.

Mimochodem, vzhledem k nedostatečné úrovni marxistické vyspělosti většiny komunistických stran zahraničních zemí, mohla by takováto učebnice přinést velký užitek rovněž i starším kádrovým komunistům těchto zemí. ^a

Hlavní předběžné podmínky přechodu ke komunismu.

(Výňatek ze stati „O chybách s. Jarošenka“.)

Aby se připravil skutečný, a nikoliv deklarativní přechod ke komunismu, k tomu je nutno uskutečnit při nejmenším tři hlavní předběžné podmínky.

1. Je nutno, za prvé, pevně zajistit nikoliv mytickou »racionální organizaci«^a výrobních sil, nýbrž nepřetržitý růst veškeré společenské výroby s přednostním růstem

výroby výrobních prostředků. Přednostní růst výroby výrobních prostředků je nezbytný nejen proto, že musí zabezpečit zařízením jak své vlastní podniky, tak i podniky všech ostatních odvětví národního hospodářství, nýbrž i proto, že bez něho je naprosto nemožné uskutečnit rozšířenou reprodukci.

2. Je nutno, za druhé, cestou postupných přechodů, prováděných s výhodou pro kolchozy, a tudíž, pro celou společnost, pozvednout kolchozní vlastnictví na úroveň vlastnictví všeho lidu, a rovněž cestou postupných přechodů nahradit oběh zboží systémem výměny výrobků, aby centrální moc nebo jakékoliv jiné společensko-ekonomické centrum mohlo obsáhnout v zájmu společnosti veškerou produkci společenské výroby.

Soudruh Jarošenko se mylí, tvrdí-li, že za socialismu není žádných rozporů mezi výrobními vztahy a výrobními silami společnosti. Ovšem, naše nynější výrobní vztahy prožívají ono období, kdy plně odpovídají růstu výrobních sil a ženou je vpřed sedmi-mílovými kroky. Bylo by však nesprávné, se tím uspokojit a myslet si, že neexistují žádné rozpory mezi našimi výrobními silami a výrobními vztahy. Rozpory nepochybně jsou a budou, protože vývoj výrobních vztahů se opoždjuje a bude se opožďovat za vývojem výrobních sil. Při správné politice vedoucích orgánů nemohou se tyto rozpory přeměnit v protiklad a věc nemůže zde dospět ke konfliktu mezi výrobními vztahy a výrobními silami společnosti. Něco jiného by bylo, kdybychom prováděli nesprávnou politiku, na způsob té, kterou doporučuje soudruh Jarošenko. V tom případě se stane konflikt nevyhnutelným a naše výrobní vztahy se mohou stát velmi vážnou brzdou dalšího rozvoje výrobních sil.

Proto je úkolem vedoucích orgánů zavčas postřehnout narůstající rozpory a včas učinit opatření k jejich překonání přizpůsobením výrobních vztahů k růstu výrobních sil. To se týká především takových ekonomických jevů, jako je skupinové kolchozní vlastnictví a oběh zboží. Ovšem, v současné době těchto jevů úspěšně využíváme k rozvoji socialistického hospodářství a ony přinášejí naší společnosti nepochybný užitek. Je nepochybné, že budou přinášet užitek i v nejbližší budoucnosti. Bylo by však neodpustitelnou slepotou nevidět, že při tom tyto jevy už nyní začínají brzdit mohutný rozvoj našich výrobních sil, protože vytvářejí překážky, bránící tomu, aby státní plánování plně obsáhlo celé národní hospodářství, zejména zemědělství. Nemůže být pochyb, že čím dále tím více budou tyto jevy brzdit další růst výrobních sil naší země. Úkol tkví tedy v tom, abychom zlikvidovali tyto rozpory postupnou přeměnou kolchozního vlastnictví ve vlastnictví všeho lidu a zavedením výměny výrobků — rovněž postupně — místo oběhu zboží.

3. Je nutno, za třetí, dosáhnout takového kulturního růstu společnosti, který by zajistil všem členům společnosti všestranný rozvoj jejich fyzických i duševních schopností, aby členové společnosti měli možnost získat vzdělání, dostačující k tomu, aby se stali aktivními činiteli společenského vývoje, aby měli možnost svobodně si volit povolání a nebyli po celý život připoutáni existující dělbou práce k jednomu povolání. Čeho je k tomu třeba?

Bylo by nesprávné se domnívat, že je možno dosáhnout tak velkého kulturního růstu členů společnosti bez velkých změn v nynějším postavení práce. K tomu je především třeba zkrátit pracovní den nejméně na 6 hodin a později i na 5 hodin. To je nezbytné k tomu, aby členové společnosti získali dostatek volného času, nezbytného k nabytí všestranného vzdělání. K tomu je dále nutno zavést všeobecně povinnou polytechnickou výchovu, nezbytnou k tomu, aby členové společnosti měli možnost si svobodně volit povolání a aby nebyli připoutáni po celý život k jednomu povolání. K tomu je dále nutno od základů zlepšit bytové podmínky a zvýšit reálnou mzdu dělníků a zaměstnanců nejméně dvojnásobně, ne-li více jak přímým zvyšováním mzdy v penězích, tak i zejména dalším soustavným snižováním cen zboží hromadné spotřeby.

Takové jsou hlavní podmínky přípravy přechodu ke komunismu.

Jedině po splnění všech těchto předběžných podmínek vcelku bude možno se nadít, že se práce v očích členů společnosti přemění z přítěže »v první životní potřebu« (Marx), že »práce se stane z těžkého břemene potěšením« (Engels), že na společenské vlastnictví budou všichni členové společnosti pohlížet jako na nezvratný a nedotknutelný základ existence společnosti.

Teprve po splnění všech těchto předběžných podmínek vcelku bude možno přejít od socialistické poučky »každý podle svých schopností, každému podle jeho práce« ke komunistické poučce »každý podle svých schopností, každému podle jeho potřeb«.

Z XIX. sjezdu VKS(b).

**Ze „Zprávy o činnosti Ústředního výboru VKS(b)“, přednesené
- G. M. Malenkovem.**

Výdaje na školství vzrostly z 22,5 miliardy rublů v roce 1940 na 57,3 miliardy rublů v roce 1951, t. j. více než 2,5krát. Jen v poválečných letech bylo vybudováno 23 500 škol. Počet žáků a studujících v SSSR dosahuje dnes 57 milionů osob, čili téměř o osm milionů lidí více než v roce 1940. Značně bylo rozšířeno sedmileté a desetileté školní vzdělání; počet žáků 5.—10. třídy vzrostl od roku 1940 do roku 1951 o 25 procent. Počet studentů průmyslových škol a jiných středních odborných škol vzrostl za toto období o 40 procent a počet studentů vysokých škol o 67 procent. Jen v roce 1952 vyšlo z vysokých škol 221 000 mladých odborníků pro různá odvětví národního hospodářství a vstoupilo do nich nově v letošním roce 375 000 studentů. Dnes pracuje v zemi na 5,5 milionu odborníků s vysokoškolským a středoškolským odborným vzděláním, t. j. 2,2 krát více než před válkou.

S přihlédnutím ke stále vzrůstajícímu významu vědy v životě naší společnosti projevuje strana každodenní péči o její rozvoj. Sovětský stát rozvinul výstavbu a vybavování velké sítě vědeckých a výzkumných ústavů, vytvořil nejprůzračnější podmínky pro rozkvet vědy a zajistil široký rozmach přípravy vědeckých kádřů. Počet vědeckých a výzkumných ústavů, laboratoří a jiných vědeckých institucí v SSSR vzrostl z 1560 v roce 1939 na 2900 počátkem roku 1952. Počet vědeckých pracovníků se za tuto dobu téměř zdvojnásobil. Státní výdaje na rozvoj vědy v letech 1946—1951 dosáhly 47,2 miliardy rublů.

Za uplynulá léta byla široce rozvinuta síť kulturních a osvětových institucí ve městech a na venkově. Nyní je v zemi 368 000 knihoven všech typů. Ve srovnání s rokem 1939 vzrostl počet knihoven o více než 120 000. Roční náklad knih dosáhl 800 milionů výtisků a vzrostl proti roku 1940 1,8krát. Počet zvukových biografií ve městech a na venkově vzrostl od roku 1939 téměř trojnásobně.

Z referátu M. Z. Saburova „Směrnice XIX. sjezdu strany k pátému pětiletému plánu rozvoje SSSR na léta 1951-1955“.

Zároveň s růstem hmotného blahobytu pracujících je nutno zajistit další rozmach socialistické kultury. Vytyčuje se úkol dokončit ke konci pětiletky přechod od sedmiletého školního vzdělání ke všeobecnému středoškolskému vzdělání (desetiletka) v hlavních městech republik, městech podléhajících správě republik, v oblastních, krajských a největších průmyslových střediscích, jakož i připravit podmínky pro plné zavedení všeobecného středoškolského vzdělání (desetiletka) v příští pětiletce taktéž v ostatních městech a vesnicích. Proto je třeba zvýšit v roce 1955 ve srovnání s rokem